

Anestesisykepleierne NSF

– alltid til stede

Spesialistgodkjenning av anestesisykepleiere

Revisjon mai 2020

En faggruppe i Norsk Sykepleierforbund

Innholdsfortegnelse

1	Spesialistgodkjenning	2
1.1	Anestesisykepleiere	3
2	Felles retningslinjer for videre- og masterutdanninger	4
3	Bakgrunn for Spesialistgodkjenning av anestesisykepleiere	5
3.1	Fase 1: 1998– 2005	5
3.2	Fase 2: 2005 – 2007	5
3.3	Fase 3: 2008 –2012	5
3.4	Fase 4: 2016-2019	6
4	Anestesisykepleiers kompetanse	6
5	Internasjonale forhold og trender	8
6	Hensikt med en spesialistgodkjenning av anestesisykepleiere	9
7	Kriterier for Spesialistgodkjenning av anestesisykepleiere	10
a.	Sertifisering	10
b.	7.2 Re-sertifisering	11
c.	7.3 Behandling av søknad	12
8	Referanser	13

1 Spesialistgodkjenning

I Helsepersonellovens § 51 (1), og i forarbeidene til denne, understrekes behovet for autorisasjon der

- yrkesutøvelsen innebærer særlig risiko for pasienten
- yrkesrollen innebærer selvstendig og direkte ansvar for behandling, pleie og / eller oppfølging av pasienter

I henhold til forarbeidene i den samme loven kan departementet gi forskrifter om «vilkår for godkjenning av autorisert helsepersonell som spesialister innen en avgrenset del av det helsefaglige området», og det gis mulighet for at andre yrkesgrupper enn leger og tannleger kan oppnå spesialistgodkjenning. Helsepersonelloven understreker kravet om at helsepersonell skal sørge for at pasientene blir behandlet av personell med adekvat kompetanse. Det henvises i stor grad til personellets reelle kvalifikasjoner, og i mindre grad til deres formelle tilknytning til bestemte profesjonsgrupper. Tre kriterier for å gi helsepersonell spesialistgodkjenning skisseres:

- utdanning
- at utdanningen er godkjent av utdanningsmyndighetene og at videreutdanningene er sikret et relevant nivå
- yrkesrollens innhold

Det understrekes at videreutdanningen fører frem til selvstendighet i yrkesutøvelsen, og at den er vesensforskjellig fra den autorisasjonsgivende grunnutdanningen (2). Departementet foreslo selv anestesisykepleierne som en aktuell yrkesgruppe som det kunne opprettes godkjenningsordning for.

Helse- og omsorgsdepartementet ga i 2018 Helsedirektoratet i oppdrag å utvikle en nasjonal studieplan for en ny masterutdanning i avansert klinisk allmennsykepleie rettet mot behovene i kommunale helse- og omsorgstjenester. Det vil si helsetjenester til personer med akutt og kronisk sykdom, innen somatikk og psykisk helse og rus, samt forebygging, behandling og oppfølging i alle aldersgrupper. I oktober 2019 ble det presentert at Helse – og

omsorgsdepartementet innfører offentlig spesialistgodkjenning for sykepleiere som gjennomfører denne masterutdanningen. Formålet er å styrke kompetansen i kommunale helse- og omsorgstjenester, men departementet hevder også at en offentlig spesialistgodkjenning kan virke både rekrutterende og statushevende, samtidig som at sykepleiere med denne utdanningen kan få en utvidet rolle (3, 4). I november 2019 gikk helse- og omsorgsminister Bent Høie ut med at regjeringen ønsker en utredning av en tilsvarende masterutdanning med spesialistgodkjenning, med hovedfunksjonsområde i spesialisthelsetjenesten.

1.1 Anestesisykepleiere

Norsk Sykepleierforbund (NSF) og Anestesisykepleierne NSF mener at en offentlig spesialistgodkjenning for anestesisykepleiere vil bidra til å sikre et definert kompetansenivå for anestesisykepleiere. I henhold til «Forskrift om ledelse og kvalitetsforbedring i helse- og omsorgssektoren» (5) vil dette innebære at både arbeidsgiver og offentlig tilsynsmyndighet sikrer:

- faglig forsvarlige helse- og omsorgstjenester gjennom å sikre kompetanse
- kvalitetsforbedring
- pasient- og brukersikkerhet
- at øvrige krav i helse- og omsorgslovgivningen etterleves
- dokumentasjon av formell og reell kompetanse
- at søkere med anestesisykepleierutdanning fra andre land oppfyller kompetansekravene i henhold til norsk utdanning

Mht det siste punktet sikres dette gjennom at anestesisykepleiere med utdanning fra utlandet gjennomgår samme sertifisering som anestesisykepleiere med utdanning fra Norge. Anestesisykepleierne Norsk Sykepleierforbund (NSF) er også medlem av det nordiske samarbeidsorganet for anesthesi- og intensivsykepleiere (NOSAM), og den internasjonale organisasjonen for anestesisykepleiere – International Federation of Nurse Anesthetists (IFNA), og tilstreber gjennom dette samarbeidet et felles internasjonalt nivå på anestesisykepleierkompetanse.

Anestesisykepleiere i Norge oppfyller vilkår for spesialistgodkjenning beskrevet i forarbeidene til helsepersonelloven på følgende punkter

- de har en formell utdanning i anestesisykepleie på videreutdannings- eller masternivå
- utdanningen er vesensforskjellig fra grunnutdanningen
- de har en selvstendig funksjon ved gjennomføring av anestesi til utvalgte pasientgrupper, etter at den medisinske vurdering om behov for anestesi er gjort

I tillegg har Anestesisykepleierne NSF (tidligere Anestesisykepleiernes Landsgruppe av NSF, ALNSF) i en årrekke arbeidet med å tilrettelegge for et system med landsomfattende eksamen i anestesisykepleie, en multiple choice eksamen (MCQ), samt et etterutdanningsprogram for anestesisykepleiere (se kapittel 3, s. 7).

2 Felles retningslinjer for videre- og masterutdanninger

Arbeidet med utvikling av nasjonale faglige retningslinjer for helsefagutdanningene (RETHOS) ble etablert som et samarbeid mellom Kunnskapsdepartementet (KD), Arbeids- og sosialdepartementet (ASD), Barne- og familiedepartementet (BFD) og Helse- og omsorgsdepartementet (HOD). RETHOS fase 1 ble startet opp i 2017, og implementeres fra høsten 2020. Fase 1 består av de åtte rammeplanstyrte utdanningene, inkludert bachelor i sykepleie. Fase 2 omfatter de resterende grunnutdanningene, inkludert medisinutdanningen.

RETHOS fase 3 omfatter videre- og masterutdanningene anestesi-, barn-, intensiv-, operasjon-, kreft-, og helsesykepleie (ABIOKH). Arbeidet med RETHOS 3 startet opp januar 2020, med planlagt implementering i 2022. I forbindelse med arbeidet med RETHOS 3 ble det opprettet fagspesifikke programgrupper, som skal utarbeide sluttkompetansebeskrivelser for de ulike utdanningene. Programgruppene består av deltagere fra både utdanningsinstitusjoner og helseforetak. Læringsutbyttebeskrivelsene skal ihht oppdraget legges på masternivå, i samsvar med nivå 7, 2. syklus i Nasjonalt Kvalifikasjonsrammeverk (6).

3 Bakgrunn for Spesialistgodkjenning av anesthesisykepleiere

Anesthesisykepleierne NSF har i en årrekke arbeidet målrettet for spesialistgodkjenning av anesthesisykepleiere. Arbeidet kan defineres i ulike faser:

3.1 Fase 1: 1998– 2005

Forbundsledelsen i Norsk Sykepleierforbund (NSF) gjorde i 2001 et vedtak om å utrede en ordning for spesialistgodkjenning av anesthesisykepleiere i Norge. Det ble opprettet kontakt med godkjennende myndigheter i Helse – og Sosialdepartementet og i Helsedirektoratet. Representanter for daværende ALNSF startet arbeidet med å beskrive anesthesisykepleieres ansvarsområder, og med å utarbeide kriterier for en spesialistgodkjenningsordning. I 2002 ble det opprettet en prosjektgruppe bestående av representanter fra NSF og ALNSF, hvis oppgave var å utvikle kompetansekriterier for spesialistgodkjenning av anesthesisykepleiere, og prosjektet “Spesialistgodkjenning for anesthesisykepleierne – SPAAS” ble etablert.

3.2 Fase 2: 2005 – 2007

I 2005 ble det etablert et samarbeid mellom ALNSF, NSF og tre pilotsykehus med fokus på å prøve ut innholdet i spesialistgodkjenningen, og eventuelt videreutvikle kompetansekriteriene. Deltagere i piloten var anesthesiavdelingene ved Sykehuset Østfold (SØ), Rikshospitalet (RH) og Helse Bergen (HB). Piloten ble oppsummert i form av en prosjektrapport i 2007, som også inneholdt en klargjøring av behov og muligheter for demonstrasjonssykehus med hensikt å implementere en spesialistgodkjenning av anesthesisykepleiere.

3.3 Fase 3: 2008 –2012

NSF og ALNSF vedtok en videreføring av SPAAS, med gjennomføring av prosjektet ved flere demonstrasjonssykehus. Kontakten med godkjennende myndigheter ble videreført. Det ble nedsatt en arbeidsgruppe med representanter fra prosjektgruppen i SPAAS samt utdanningsutvalget i ALNSF, som skulle utarbeide kursmaler til bruk ved landets anesthesiavdelinger. Gruppen leverte kompetansemaler og kursmaler som samsvarte med de

obligatoriske kompetansekravene beskrevet i spesialistgodkjenningens dokumentet, hvor hensikten var å sikre en nasjonal enhetlig gjennomføring.

I 2010 ble prosjektet Pasientsikkerhet, samhandling og trygg anestesi (PASTA) etablert som et samarbeid mellom Sykehuset Østfold, NSF og ALNSF. Arbeidet ble avsluttet i november 2012. Parallelt med gjennomføringen av PASTA-prosjektet ble det også utført et evalueringsarbeid. Helsedirektoratet gjennomførte i denne perioden en revisjon av spesialistgodkjenningsordningen for allerede etablerte grupper. Som resultat av dette ble arbeidet med nye søkergrupper satt på vent. Arbeidet ble gjenopptatt i 2011, i form av en strategigruppe i NSF med representanter fra Forbundsledelsen, Sentralt Fagforum, Landsgruppen for helsesøstre i NSF (LaNSF) samt ALNSF.

3.4 Fase 4: 2016-2019

Den opprinnelige funksjonsbeskrivelsen for anestesisykepleiere ble videreutviklet i et samspill mellom historiske tradisjoner, samfunnets behov og helsetjenestens utvikling, og var retningsgivende for utdanning og klinisk utøvelse (7). Arbeidsmarkedet for anestesisykepleiere er i økende grad ikke bare nasjonalt, men også globalt, med økt forekomst av migrasjon. Under slike forhold er det også nødvendig å tilstrebe internasjonalt jevnbyrdige kvalifikasjoner og kompetanse (8). På verdenskongressen for anestesisykepleiere i 2016 ble IFNA dokumentet "Code of Ethics, Standards of Practice, Monitoring and Education" vedtatt (9). Dette ble oversatt til norsk, og "Grunnlagsdokument for anestesisykepleiere" (Grunnlagsdokumentet) ble vedtatt på ALNSFs Generalforsamling i september 2016 (10). Grunnlags-dokumentet inneholder Anestesisykepleierne NSF's idegrunnlag, Retningslinjer for etisk refleksjon i praksis, beskrivelse av sluttkompetanse i klinisk praksis generelt og i pre-, per- og postoperativ anestesisykepleie spesielt, samt beskrivelse av anbefalt innhold i studieplaner for masterutdanning av anestesisykepleiere.

4 Anestesisykepleiers kompetanse

Grunnlagsdokumentet er bygget opp rundt Canmeds (11) modell for profesjonell yrkesutøvelse, tilpasset anestesisykepleiers funksjon. Modellen beskriver anestesisykepleiers

kompetanse og funksjon som hhv kliniker, akademiker, samfunnsaktør, kommunikator, samarbeidspartner og leder.

Anestesisykepleiere handler faglig forsvarlig innenfor eget kompetanseområde, utfører sitt arbeid i samsvar med gjeldende lover, forskrifter og retningslinjer, og sikrer pasientens autonomi, integritet og medbestemmelsesrett. Videre prioriterer og iverksetter anestesisykepleiere sykepleietiltak og medisinske oppgaver i henhold til "Norsk standard for anestesi" (12). Dette gjelder i den pre-, per og postanestetiske periode, ved planlagte prosedyrer i og utenfor operasjonsavdelingen, samt ved akutte hendelser i og utenfor sykehus (13-15).

Anestesisykepleier:

- forbereder og kontrollerer anesthesiapparat, monitorer, aktuelle medikamenter og annet relevant utstyr
- gjennomfører selvstendig generell anestesi ved enklere inngrep på ellers funksjonsfriske pasienter (ASA I og II), forutsatt at anestesilege har klarert pasienten for anestesi og kan tilkalles ved behov
- samarbeider i team med anestesilege ved anestesi til store operasjoner og pasienter med mer komplekse sykdommer (ASA III, IV, V og donor)
- overvåker pasienter under sedasjon, regional-, lokal- og generell anestesi
- administrerer eller deltar ved gjennomføring av sedasjon, generell-, lokal- og regional anestesi
- ivaretar pasienters behov for sykepleie og anestesi i akutte situasjoner i og utenfor sykehus
- bistår pårørende i et høyteknologisk miljø
- er ressurspersoner ved hjerte-lunge redning, respirasjonssvikt, sirkulasjonssvikt, akutt kritisk sykdom og ved andre akutte omsorgsbehov i og utenfor sykehus
- har kunnskap om ulike aldersgruppers fysiologi og patofysiologi, samt alderens innvirkning på farmakologiske prosesser og valg av anestesiteknikk
- har kunnskap om og mestrer et bredt utvalg av anestesiteknikker, anestesimidler, tilhørende- og tilleggsmidikamenter (se begrepsavklaring), kvalme-/smertelindring og sedasjonsprosedyrer

- observerer, forstår og tolker monitoreringsdata, og iverksetter tiltak i forhold til disse
- gjenkjenner komplikasjoner og handler når disse oppstår
- konsulterer relevant personell dersom det kreves for å ivareta pasientsikkerhet eller i situasjoner som går ut over eget kompetansenivå

For at anestesisykepleiere skal kunne ivareta et godt samarbeid med operasjonssykepleiere, anestesileger, kirurger og andre samarbeidspartnere forutsettes gode kommunikasjons- og samarbeidsevner.

Rollen som anestesisykepleier krever kunnskaper innen relevante medisinske basisfag, naturvitenskapelige og sykepleiefaglige emner, samt kliniske, tekniske og ikke-tekniske ferdigheter (13, 16). Disse kunnskapene og ferdighetene spesifiseres som kompetansemål i Grunnlagsdokumentet.

5 Internasjonale forhold og trender

I Norge har "Rammeplan for utdanning av anestesisykepleiere" (17) sikret en nasjonal standard frem til nå. Likevel viser det seg at utdanningens innhold og varighet varierer. RETHOS 3 skal erstatte dagens rammeplaner, og sikre en nasjonal standard for utdanningene. Samtidig legges det opp til stor fleksibilitet for de enkelte utdanningsinstitusjonene. Det er den enkelte arbeidsgiver som i dag vurderer kompetansen til de utenlandske anestesisykepleiere, og kvalitetssikringen vil være tilfeldig opp mot arbeidsgivers kunnskap på dette området og vurdering av søkeren.

Utdanning av anestesisykepleiere praktiseres forskjellig innenfor EU både med hensyn til innhold og omfang. European Federation of Critical Care Nursing Associations (EfCCNA) har sett nødvendigheten av å utvikle og samordne utdanningssystemene spesielt i forbindelse med "fri flyt" av helsepersonell (18).

I USA sertifiseres anestesisykepleiere gjennom en landsomfattende eksamen, tilsvarende Anestesisykepleierne NSF's MCQ-eksamen, for å få godkjenning som anestesisykepleier. Eksamen arrangeres i regi av den amerikanske anestesisykepleierorganisasjonen, American Association of Nurse Anesthetists (AANA). Sertifiseringen har en varighet på to år.

Anestesisykepleiere må dokumentere 40 etterutdanningspoeng hvert annet år – enten teori eller praksisrelatert. Dersom en anestesisykepleier ikke har blitt resertifisert i løpet av de siste 5 år, må vedkommende gjennom et oppdateringskurs og avlegge ny landsomfattende eksamen. Denne ordningen er under revisjon, der en ser på resertifisering hvert 4.år (19).

6 Hensikt med en spesialistgodkjenning av anestesisykepleiere

Anestesisykepleierne NSF mener at:

- en spesialistgodkjenning vil være et offentlig styringsmiddel som sikrer en nasjonal standard på utdanning og etterutdanning
- en godkjenningsordning vil gi tittelbeskyttelse
- en plan for resertifisering vil sikre at anestesisykepleieren opprettholder sin kompetanse med fokus på kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse
- en spesialist i anestesisykepleie vil til enhver tid være oppdatert i tråd med nasjonale retningslinjer for utdanning, og anbefalte retningslinjer for anesthesiologisk virksomhet i Norge - vedtatt av Norsk Anesthesiologisk Forening (NAF) og ALNSF i "Norsk standard for anestesi"(12).

Spesialistgodkjenning av anestesisykepleiere har som mål å gi samfunnet en garanti for at en godkjent spesialist i anestesisykepleie innehar de kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse som myndighetene til enhver tid anser som påkrevet. Det er derfor viktig at denne kompetansen er godt beskrevet og konkretisert.

Innføring av en spesialistgodkjenning av anestesisykepleiere i Norge vil sikre et definert faglig nivå og samtidig være et verktøy for å vurdere kompetansen til anestesisykepleiere med utenlandsk utdanning. Per i dag finnes det ingen retningslinjer for å kunne vurdere kompetansen til anestesisykepleiere med utenlandsk utdanning.

7 Kriterier for Spesialistgodkjenning av anestesisykepleiere

a. Sertifisering

Anestesisykepleiere med norsk utdanning

- dokumentasjon på autorisasjon som sykepleier
- dokumentasjon på videre- eller masterutdanning i anesthesisykepleie (anestesisykepleiermiljøet vil diskutere hvorvidt spesialistgodkjenning skal kunne tildeles anesthesisykepleier med videreutdanning fra før masterutdanning ble etablert)
- bekreftelse fra anestesifaglig leder at anesthesisykepleier arbeider innenfor hovedfunksjonsområdet
- bekreftelse fra anestesifaglig leder at anesthesisykepleier har gjennomført etterutdanningsprogram for anesthesisykepleiere (her vil Anestesisykepleierne NSF sammen med anesthesisykepleiermiljøet arbeide for en nasjonal standard for «årshjul» med resertifiseringsordninger innen sentrale områder, som f.eks medisinsk-teknisk utstyr, vanskelig luftvei, anafylaksi)
- avlagt landsomfattende eksamen i anesthesiologi (MCQ)
- anesthesisykepleiere med praksis under 2 år må dokumentere 1750 timer praksis etter endt utdanning

For anesthesisykepleiere med utenlandsk utdanning gjelder i tillegg:

- utdanningen må i innhold og omfang tilsvare samme nivå som tidligere rammeplan for videreutdanning i anesthesisykepleie/RETHOS 3, blant annet mht teori og omfang av praksisstudier og knyttet til kunnskaper, ferdigheter og generell kompetanse

Søknad for anesthesisykepleiere på spesielle vilkår

Dette gjelder for anesthesisykepleiere som ikke arbeider innenfor hovedfunksjonsområdet eller bare innenfor deler av hovedfunksjonsområdet. For eksempel:

- Forsvaret
- U-hjelp, krig/katastrofe
- Dyreklinikker/ Veterinærhøgskole

- Tannlege
- Ledere
- Lærere
- Postoperativ avdeling
- Smertebehandling
- Ambulanse
- Akuttmottak
- Offshore/bedriftssykepleiere
- Hovedtillitsvalgte

Tilleggskrav til søknad

- minimum 3 måneders praksis innenfor hovedfunksjonsområdet innenfor de to siste år
- skriftlig anbefaling fra nærmeste anestesifaglige ansvarlige om at kandidaten oppfyller kompetansekravene
- gjennomført alle sertifiseringer/resertifiseringer, samt avlagt landsomfattende eksamen i anesthesiologi (MCQ)
- om søker har utenlandsk utdanning se i tillegg krav over

b. 7.2 Re-sertifisering

Det vil være den enkelte anesthesisykepleiers ansvar å søke fornyelse av sin spesialistgodkjenning (etter 5 år).

Anesthesisykepleiere som jobber innenfor hovedfunksjonsområdet må ved søknad om resertifisering vedlegge:

- dokumentasjon på tidligere oppnådd spesialistgodkjenning for anesthesisykepleier
- bekreftelse fra anestesifaglig leder at anesthesisykepleier arbeider innenfor hovedfunksjonsområdet og oppfyller kompetansekravene
- minimum 120 godkjente etterutdanningstimer fordelt på anesthesisykepleierens kunnskapsområder (jfr. Anesthesisykepleierne NSF's etterutdanningsprogram). Gjennomførte fagutviklingsprosjekter kan søkes godkjent som del av etterutdanningstimene.
- landsomfattende eksamen i anesthesiologi (MCQ) skal være bestått i løpet av de 2 siste årene.

|

Søkere med mindre enn 2 års praksis ved oppnådd spesialistgodkjenning må ved 1. gangs fornyelse dokumentere minimum 2 års praksis som anestesisykepleier i 1/1 stilling knyttet til anestesisykepleierens hovedfunksjonsområde

Søkere med mer enn 2 års praksis ved oppnådd spesialistgodkjenning må ved 1.gangs fornyelse dokumentere minimum 3 mnd praksis som anestesisykepleier i 1/1 stilling knyttet til anestesisykepleierens hovedfunksjonsområde.

Ved 2. gangs fornyelse og videre må alle søkere dokumentere minimum 3 mnd praksis som anestesisykepleier i 1/1 stilling knyttet til anestesisykepleierens hovedfunksjonsområde8.

c. 7.3 Behandling av søknad

Spesialistgodkjenning av anestesisykepleiere er en myndighetsgodkjenning opprettet av Helse- og Omsorgsdepartementet, og vil administreres av et definert godkjenningsorgan. Rutine for saksbehandling av søknad og avslag informeres ut når ordningen trer i kraft.

Spesialistgodkjenningen tilbakekalles automatisk dersom arbeidstakeren får inndratt sin autorisasjon som sykepleier.

Etter melding til godkjenningsorganet kan spesialistgodkjenningen inndras om arbeidstakeren gjennom personalsak eller tilsynssak vurderes uskikket til arbeid som anestesisykepleier innen sitt hovedfunksjonsområde.

Dersom spesialistgodkjenning har vært tilbakekalt, må det sendes ny søknad for å vurdere om spesialistgodkjenning skal utstedes igjen.

Registrering og oppbevaring av opplysninger håndteres etter regler for offentlig forvaltning.

8 Referanser

1. Helse- og omsorgsdepartementet. Lov om helsepersonell m.v. (helsepersonelloven). 2001.
2. Ot.prop. nr. 13 (1998-99). Om lov om helsepersonell, (1998).
3. Høring Forslag til forskrift om nasjonal retningslinje for masterutdanning i avansert klinisk allmennsykepleie. (2019).
4. Forskrift om nasjonal retningslinje for masterutdanning i avansert klinisk allmennsykepleie. 2020. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2020-01-03-45>.
5. Forskrift om ledelse og kvalitetsforbedring i helse- og omsorgstjenesten. 2016. <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2016-10-28-1250>.
6. Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk. <https://www.nokut.no/norsk-utdanning/nasjonalt-kvalifikasjonsrammeverk-for-livslang-laring/>.
7. Anestesisykepleiernes Landsgruppe av Norsk Sykepleierforbund. Funksjonsbeskrivelse for anestesisykepleiere. 2005.
8. Dekker S. Patient safety: a human factors approach. Boca Raton: Taylor & Francis; 2011.
9. International Federation of Nurse Anesthetists. Code of ethics, standards of practice, monitoring and education. 2016.
10. Anestesisykepleiernes Landsgruppe av Norsk Sykepleierforbund. Grunnlagsdokument for anestesisykepleiere. Oslo: ALNSF; 2016.
11. Frank J. The CanMEDS 2005 Physician Competency Framework. Better standards, better physicians, better care. Canada: The Royal College of Physicians and Surgeons of Canada; 2005.
12. Norsk Anestesiologisk Forening (NAF) og Anestesisykepleiernes Landsgruppe av Norsk Sykepleierforbund (ALNSF). Norsk Standard for Anestesi. 2016.
13. Flin R, Glavin R, Maran N, et al. Anesthetists' non-technical skills (ANTS) system handbook. Aberdeen, Scotland: University of Aberdeen; 2003.
14. Merry A, Cooper J, Saoyannwo O, et al. International standards for a safe practice of anesthesia. Can J Anaesth. 2010;57(11):1027-34.
15. Herion C, Egger L, Greif R, Violato C. Validating international CanMEDS-based standards defining education and safe practice of nurse anesthetists. Int Nursing Rev. 2019.
16. Flynn F, Sandaker K, Ballangrud R. Aiming for excellence- A simulation based study on adapting and testing an instrument for developing non-technical skills in Norwegian student nurse anaesthetists. Nurse Educ Pract 2017;22:37-46.
17. Utdannings- og forskningsdepartementet. Rammeplan for videreutdanning i anestesisykepleie. 2005. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/kd/pla/2006/0002/ddd/pdfv/269383-rammeplan_for_anestesisykepleie_05.pdf.
18. European Federation of Critical Care Nursing associations. 2020 <https://www.efccna.org/32-efccna/publications/133-european-union>.
19. Anesthetists AAoN. Continuing education. 2020. <https://www.aana.com/ce-education>.